

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Ailesi'ne teşekkürlerimizle. “R. Chaim Schimmel’in Tora’sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna’yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift.” – Rabi Sacks

Ree

Yoksulluğu Tarihe Karıştırmak

Şu hikâyelere kulak verin. Hepsinin ardında, Yahudi ahlakının doğası hakkında sıra dışı bir ders yatmaktadır.

Hikâye 1. Rabi Aba, eşarbinin içine madeni paralar bağlayıp, omzunun üstünden sırtına atar ve onu yoksulların kullanımına sunar. (Ketubot 67b).

Hikâye 2. Mar Ukva’nın mahallesinde fakir bir adam vardı. [Mar Ukva] her gün onun kapı boşluğundan içeri dört madeni para atardı. Bir keresinde fakir adam “Gidip bana bu iyiliği yapanın kim olduğunu göreyim” dedi. O gün Mar Ukva öğrenim yerinde geç saate kadar kalmıştı ve eşi de onunla birlikte eve geliyordu. Fakir adam onların [paraları bırakmak üzere] kapıyı hareket ettirdiklerini görür görmez hemen peşlerinden koştu, ama onlar kaçıp saklandılar. Bunu neden yapmışlardı? Çünkü şöyle öğretilmiştir: Kişi, akranını utandırmaktansa kendisini yanan bir fırının içine atmalıdır (Ketubot 67b).

Hikâye 3. Rabi Yona, iyi bir aileye mensup olan, ama servetini yitirmiş ve *tsedaka* almaktan utanan bir adam gördüğünde ona gidip “Duyduğuma göre, denizin ötesindeki bir şehirde size bir miras kalmış. İşte size biraz değeri olan bir eşya. Bunu satın ve geliri kullanın. [Mirası alıp] varlıklı hale geleceğiniz zaman bana geri ödersiniz” derdi. Adam onu aldıktan hemen sonra da Rabi Yona “Bu sizindir; bir armağan olarak elinizde tutabilirsiniz” derdi (Vayikra Raba 34:1).

Bu hikâyelerin hepsi, kaynağı bu haftaki *perasha*da yer alan *tsedaka mitsvasıyla* derinden bağlantılıdır:

Tanrı’n *A-Şem*’in sana vermekte olduğu ülkende, şehirlerinden birinde, aranda

kardeşlerinden bir yoksul olursa, kalbini katılaştırma ve elini yoksul kardeşine kapatma. Aksine, elini ona kesinlikle açmalı, ona mutlaka gereksinim duyduğu eksliğine yetecek kadar borç vermelisin. (*Devarim 15:7-8*)

Ona mutlaka ver ve ona verirken kendini kötü hissetme; zira Tanrı’n *A-Şem* seni bu konu sayesinde, tüm işlerinde ve tüm girişimlerinde mübarek kılacaktır. Zira Ülke’nin içinden yoksul eksik olmayacaktır. Sana bu yüzden şöyle emrediyorum: Ülkende kardeşine, fakirine ve yoksuluna elini mutlaka açmalısın. (*Devarim 15:10-11*)

Karşımızda, yoksulluğun ortadan kaldırılması için benzersiz ve hâlâ hayranlık uyandıran bir program bulunmaktadır.

Sözlü Tora’da dile getirildikleri şekliyle *tsedaka* kanunları hakkındaki ilk olağanüstü gerçek, kavramın ta kendisidir. *Tsedaka* “hayır işi” veya “sadaka” demek değildir. Bunu hemen, diğer hiçbir ahlaki sistemde makul karşılanmayacak bir kanun şeklinde görmekteyiz:

Tsedaka vermeyen veya kendisi için uygun olandan daha azını veren bir kişi, bir Yahudi mahkemesi tarafından buna zorlanabilir. (*Rambam, Fakirlere Armağanlar Kanunları, 7:10*)

Sadaka veya hayırseverlik her zaman gönüllü yapılan bir şeydir. *Tsedaka* ise zorunludur. Bu nedenle *tsedaka*, hayır işi veya sadaka demek değildir. Buna yapılabilecek en yakın Türkçe çeviri “sosyal adalet” olacaktır.

İkincisi, yukarıda aktarılan üç hikâyede açıkça görülen bir prensiptir. Yahudilikte yoksulluk yalnızca maddi yönden algılanan bir şey değildir; yani mesele fakirlerin geçim olanaklarından yoksun olmalarıyla sınırlı değildir. Bunun bir de psikolojik yönü vardır. Yoksulluk insanı utandırır. İnsanların saygınlık hissini çalar. Onları başkalarına bağımlı hale getirir ve bu şekilde, Tora'nın öz-saygı için elzem gördüğü bağımsızlıktan mahrum bırakır.

Bu derin psikolojik bakış, *Birkat Amazon*'un (ekmek yenmiş bir öğünden sonra söylenen şükran *berahası*) üçüncü paragrafında etkili bir dille ifade edilmiştir:

Ve lütfen, Tanrı'mız *A-Şem*, bizi insanların hediyelerine de borçlarına da muhtaç etme. Çünkü verdikleri az, sebep oldukları utanç çoktur. Yalnızca Senin dolu, geniş, zengin ve açık eline [muhtaç olalım]. İsteğin öyle olsun ki, ne bu dünyada utanalım ne de gelecek dünyada mahcup olalım.

Bunun bir sonucu olarak, Yahudi kanunu yalnızca ne kadar vermemiz gerektiğine değil, verirkenki tavrımıza da odaklanır. İdeal olarak, bağış sahibi kime bağışta bulunduğunu bilmemelidir (hikâye 1). Aynı şekilde alıcı da kimden bağış aldığını bilmemelidir (hikâye 2). Üçüncü hikâyeye ise başka bir ilkeye örnek teşkil etmektedir:

Eğer fakir bir kişi *tsedaka* kabul etmek istemiyorsa, bir tür [iyi niyetli] aldatmacaya başvurup ona borç kisvesi altında bağışta bulunmamız gerekir. (*Fakirlere Armağanlar Kanunları*, 7:9)

Rambam genel prensibi şu sözlerle özetlemektedir:

Her kim fakirlere tatsız bir yüz ifadesiyle ve yüzü toprağa gömülmüş halde [yani keyifsizce] *tsedaka* verirse, ona bin parça altın vermişse bile eyleminin tüm liyakatini kaybetmiş ve mahvetmiş olur. Aksine, ona güler yüzle ve neşeyle vermeli, onun derdini paylaşmalıdır. Pasukta söylendiği gibi: "Zor günler geçirenler için ağlamadım mı? Ruhum yoksul için kederlenmedi mi?" (İyov 30:25). (*Fakirlere Armağanlar Kanunları*, 10:4)

Normal şartlarda açıklanması olanaksız nitelikte olan iki kanunun ardındaki mantık da budur. Bu kanunlardan ilki şöyledir:

Tsedakaya bağımlı biri bile *tsedaka* vermekle yükümlüdür. (*Fakirlere Armağanlar Kanunları*, 7:5)

Bu kanun saçma görünmektedir. Neden fakir birine, başka bir fakire para verebilmesi için para verelim? Bunu makul hale getirebilecek tek şey, bir insanın başkasına bir şeyler vermesinin, kendi saygınlığı için elzem olduğu ve *tsedakanın* da herkesin bu saygınlığa sahip olmasını temin etme yükümlülüğü olduğu varsayımdır.

İkincisi de Rambam'ın şu ünlü hükmüdür:

Kendisinden daha üstünü olmayan en yüksek *tsedaka* derecesi, fakir düşen bir Yahudi'yi desteklemek ve ona bir armağan veya borç vermek veya onunla bir ortaklık kurmak veya ona bir iş bulmaktır ki bu şekilde [o kişinin] elini desteklemiş olacak, bu sayede [o kişinin] başkalarından [yardım] istemesine gerek kalmayacaktır. (*Fakirlere Armağanlar Kanunları*, 10:7)

Birine iş vermek veya onu ortağınız haline getirmek normalde sadaka olarak kabul edilen bir şey değildir. Sonuçta bunun size hiçbir maliyeti yoktur. Ama tam da bu, *tsedakanın* sadaka anlamına gelmediğini daha da güçlü bir şekilde kanıtlayan bir noktadır. *Tsedaka* insanlara saygın bir yaşam sürme olanağını sağlamak anlamına gelir ve Yahudi değerler sistemi dâhilinde, herhangi bir istihdam şekli, maddi bağımlılık seçeneğinden çok daha saygındır.

İşte, Muhammad Yunus'un bizim zamanımızda yeniden keşfettiği ve kendisine Nobel Ödülü'nü kazandıran, yoksul insanlara küçük bir iş başlatma olanağı sağlamak üzere mikro krediler verme fikrinin ardında yer alan bu prensibi, Rambam'ın 12. yüzyıldaki bu hükmünde görmekteyiz. Bu çok güçlü bir fikirdir.

Diğer birçok dini sistemden ayırt edici bir farklılıkla, Yahudilik, fakirliği romantikleştirmeyi veya acısını uyuşturmayı reddetmiştir. İnanç, Karl Marx'ın "halkın afyonu" diye adlandırdığı şey değildir. Hahamlarımız fakirliği bir saadet durumu olarak ve tabii ki, kabullenme ve letafetle taşınması gereken bir dert olarak da görmeyi reddetmişlerdir. Bunun yerine Hahamlarımız bunu "bir tür ölüm" ve "elli beladan beter" diye nitelemişlerdir. "Taşınması fakirlikten daha zor bir şey yoktur, çünkü fakirliğin altında ezilen biri, dünyanın tüm dertlerinin takıldığı, üzerine Devarim'deki tüm lanetlerin

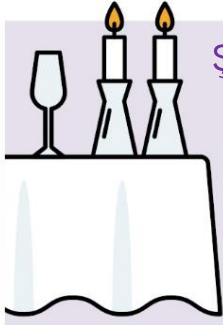
düştüğü biri gibidir. Diğer tüm dertler bir yanda ve fakirlik diğer yanda olsa, fakirlik hepsinden ağır basar” demişlerdir.

Rambam meselenin kalbine inerek şöyle der:

Ruhun esenliği ancak bedeninki teminat altına alındıktan sonra elde edilebilir.
(*Şaşırılmışlar İçin Kılavuz, 3:27*)

Fakirlik asil bir durum değildir. Eğer yiyecek ekmeğiniz, başınızı sokacak bir çatınız yoksa,

eğer tıbbi bakıma erişimden yoksunsanız veya maddi endişeler size sıkıntı veriyorsa manevi doruklara yükselmeniz mümkün değildir. Yoksulluk, refah ve sosyal adalet konularına Yahudiliğin yaklaşımından daha makul bir yaklaşım tanımıyorum. Henüz Tora'nın verildiği dönemdeyken eşsiz nitelikte olan ve başka hiçbir ahlak sistemi tarafından aşılamayan bu yaklaşım, düzgün bir toplumun ölçütü olmayı bu güne kadar sürdürmektedir.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Yahudilikte hayırseverlikle sosyal adalet arasındaki kilit farklar nelerdir?
2. Kendiniz için yeteri kadar para birikiminiz yoksa bile başkalarına “tsedaka verebilmeniz” başka hangi yollarla mümkündür?
3. Sizce tsedaka verirken karşımızdaki kişinin kişisel saygınlığını koruma konusuna neden bu kadar güçlü bir vurgu yapılmıştır?